

ABLONCZY LÁSZLÓ

Emlékezés a nyolcvan éve született Sinkovits Imrére

I.

FÉNYEI ÉS KÉPEI*

a, milyen nap van? – kérdeztem esztendőnként szeptember 21-én próba előtt. „Széchenyi István születésnapja” – válaszolta játékos, öblösített sejtelemmel. „És ma adják át a Szép Ernő-díjakat! – Madách Imre *Az ember tragédiájának* színpadi születésnapján!” – folytattam az évődő társalgást. De már közelítettem is feléje: „Isten éltesen, drága Imre!” Azon mentén öleltük is egymást! Nem is annyi este Ádámjának és Luciferjének szóló köszöntésként, hanem Sinkovits Imre ünnepén.

Kezembem a felvétel: Istenem, mintha tegnap ünnepeltük volna 70. születésnapját! Éppen évtizede, 1998. szeptember 21-én próba előtt, s éppen életének új ünnepére készülődött: Sütő András *Balkáni gerle* című darabjának főszerepére. Gyanútlanul érkezett a próbára, és öltözője elől a színpadra térítettük: a játszótársak és műszakiak már várták, s tapssal fogadták. És a meglepetés még ráadással is fényesedett, mert ott állt drága író barátja, Sütő András is. Képzeltető-e ennél szívmengetőbb családiasság? Sinkovits Imre mindenkori álma erősödött meg azokban a pillanatokban: a Nemzeti Színház és a magyar irodalom szövetségét látta megelevenülve. A jókívánások és az ajándékok sorában még az *Advent a Hargitán* is felidéződött, amikor Sütő András átadta neki azt a már elkopott kucsmát, amit Bódi Vencelként 285 estén át imára kulcsolt kezében szorított, midőn az Úrtól kérte sorsunk reményes változását.

Nézem a felvételt, amint virágcsokorral, kucsmával, dobozba rejtett ajándékkal karéjozva, figyeli a tortát, amelyet titkárnök, Piroska felügyeletével Botár Endre és Dániel Vali készül felszeletelni. S ebben a pillanatban az idő cikkanása már tíz évvel előbbre vált: hatvanadik születésnapját kivételes fordulattal köszönhettem olyképp, hogy 1988 forró augusztusában gyermekkorának tájait jártam vele. Hosszan időztünk Tapsonyban, ahol az iskolában először mondott verset, Petőfi Sándor *Orbán* című költeményét. S előttem egy kép: felmentünk a templom karzatára is, hogy az öreg orgona előtt tisztelegjünk, mert az Imre gyerekmiséken nemcsak fújtatóként dolgozott, hanem pikolóként is, mert nagyobb szünetekben a kántor úr el-elszalasztotta egy-egy fröccsért, hogy az Úr dicsőségét erősebb áhítattal zengje. S ahogy emlékemben is kacagtat Sinkovits Imre húsz éve mesélt története, az is áttűnik bennem, hogy a segítség, a szolgálatkészség emberi és művész lényét áthatotta. Családilag s öröklött természetességnek tekintette, mert az étteremben

* Sinkovits Imre 80. születésnapjára rendezett emlékünnepen Kubik Anna olvasta fel az írást szeptember 23-án.

édesapja a vendégektől azt kérdezte: „Mivel szolgálhatok?” Sinkovits Imrét a színház mellett az örökös törődés éltette; határon belül és kívül bárki kéréssel kereste meg; gyógyszer, jó szót, orvosi összeköttetést, kápolnafelújítást, nyomorúságban élő művész helyzetén javítani, a vakok javára hangfelvevőre mondani a *Biblia* fejezeteit – Sinkovits Imrének természetes volt. Száz és ezer színpadi este, film- és rádiószerep mellett mindig önzetlenül dolgozott, ezért is sietett, mert folytonos késétségben mindenkoron mulasztásainak terhét érezte. Sokszor gyanútlan lelkesedéssel érdemtelenekért futkározott. És délelőtt próbaszünetekben, előadásokon, jelenései közben írta lapjait, leveleit, mert Amerikától Londonon át Marosvásárhelyig mondandója volt emberi és nemzeti megmaradásunk dolgairól. S hogy az ország első művésze, aki színpadon és baráti együttlétek alkalmával s százával, ezrével írott lapjain, leveleiben a reményt üzenté, mégis űzöttségben, száműzetésben érezte magát? Mert a nemzet és a Nemzeti sorsát érezte üldözöttnek, s ő fél évszázadon át folytonos üzemeléssel ultrahangkészülékként működött: mindig jelezte a bajt, beteg voltunk természetét. S ha el-elfáradt, menekült az Úrhoz, és ez is kivételes voltához tartozott: nyilvánosan is bocsánatot kért mindazoktól, akik ellen vétkezett.

Együttlétünk fényei és képei: egy tárlatra való képanyag fut ki a borítékokból, mindannyi szépen címzett levelek formán kísérő sorokkal érkezett. Mert Sinkovits Imre krónikás-cserkész voltát sosem hagyta el, s baráti együttléteket fotókkal is dokumentálta, hátoldalon tréfás vagy/és pontosító gondolatokkal. Egyik felvételén az egykori osztrák határ közelében, Horvátnádálján a hídról tekintek a lencséjébe ott, ahol családjával áthaladt a szekérrel, szüleivel menekülve, 1944 rettenetében. Menekülnünk kellett volna a fotózás idején is, mert határzónához érkeztünk, de Imre azon a forró augusztusi napon bájos beszélgetésbe kezdett a sorompót őrző kiskatonával, kérdezte családjáról, életéről. A fegyveres legény megbűvölten, szolgálati parancsát megszegve, Sinkovits Imre varázslatára a sorompót felemelte, s mehettünk a tiltott területre. Utazásainkra, baráti együttléteinkre mindig hozta gépét, hogy rögzítse az eseményeket. Ha más nem fotózott, olykor kezembe adta a gépet, rögzíteném őt is a pillanat örömeiben. Egész kis albumra valók azok a felvételek, amelyek Marosvásárhelyre járásunk emlékeit idézik fel: voltunk ott az *Advent a Hargitán*nal és a *Balkáni gerlével*, aztán Sütő András születésnapjünnepén, s persze mindannyiszor vendégeskedtünk az író otthonában. Folytonos szorgoskodása közepette Éva asszony is meg-megállt, mert Sinkovits Imre átvette a szót, s már élt is az egyszemélyes színház: történeteinek árján kacagott a társaság, hogy mit mondott Maklári Zoltán Major Tamásnak, vagy miként írta száznál is több verses lapját író barátjának, midőn a securitate nem engedte, hogy láthassa darabját a Nemzeti színpadán.

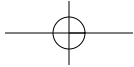
Egy tréfás felvétel csúszik ki az egyik borítékból, nem ő készítette, de őt ábrázolja az *És akkor a pasas...* című film egyik jelenetében. Egyik viszáljunk derűs válaszáként „1992. XI. 14-én 23 óra 50 perc”-kor a kép hátoldalára verset is írt: „Vállamon ártatlan kis bárány. Nyakamon kolomp fityeg...” Ahogy nézem a borítékot, bélyeg van rajta, de nincs lepecsételve, művész úr nyilván másnap délelőtt

adta át a titkárságon. Akkor miért a bélyeg, kérdezheti, kedves olvasó. Azért, mert ezzel is üzent; a *Képes Krónikából* vett jelenetet ábrázol a bélyeg, s mellé még csatkiáltást is írt formás álló betűkkel: „Előre! Vitézek!”

Előre megyünk, előre mentük gyakran vele is, ha nem is vitézkedünk. Egyik felvételt Bécsben, a Collegium Hungaricumban készült, amint Szépfalusi István lelkésszel, az ausztriai magyarság mindenesével beszélget; egy másikon kezeírásával a dátumot is olvasom: „1992. XII. 10.” Nagyváradon készült a *Tóték* vendéjátéka alkalmával: Szigligeti Ede szülőházára helyezett koszorúval, előtte még a létra is látható, amire ő is fellépett, hogy elérje a kampó magasát. Elnézem magam: hány családi, baráti összejövetelen, színházi alkalommal, étkezőkocsiban és irodalmi ünnepen hoppmesterkedett gépével! Aztán járta az Ofotértet, előhívni a képeket annyi példányban, ahányan a felvételén szerepeltek, mert mindenkit megajándékozott. És itt egy kis album: utolsó együttlétünk napjait rögzítette Párizsban, rettenetes képek is közöttük: a viharban megrokkant Luxembourg kert fáinak máglyája. Aztán a pónilovak, amint kis utasaikra várnak. Átmentünk Ady szállodájához is. S már estébe hullott a Szajna part, amikor a Szent Lajos szigeten Illyés Gyula emléktábláját kattintotta le masinájával. S micsoda derűs izgatottsággal nézte a Pantheon közeli román bolt kirakatát, amelyben hatalmas képes plakáton Marx, Lenin, Sztálin és a francia párt titkára Robert Hue portréja elvtársi csapatot alkotott, s felettük a szöveg: „Kommunizmus: 85 millió halott.” A pazar felvétel ma is őrzi egykori örömét, hogy legalább túléltek azokat az időket, amely neki az 1956-os forradalom folytán különösen szorongató éveket jelentett. Aztán többször kezembe adta masináját, mert komájának, Agárdy Gábornak hazavinné a bizonyítékot, hogy József Attila portréját megnézte az Atlantic szállóban. S a Coupole kávéházban is rögzítettem örömét, amint a hatalmas tábla jég közé helyezett tengeri herkentyűket pálcával, villával s egyéb asztali műszerekkel falatozza. Komótosan, sok történettel kísérve és vörösbor öblítésével. Emlékeit őrző egyik dobozból több kis boríték is előkerül: és sajjog a mulasztás. A határon túli színészbarátainak címezte, s engem bízott meg a postázással, de feledékenységem(?), rendetlenségem(?) folytán kérését nem teljesítettem.

De mi minden mást is mulasztottam! Élete hány nehéz helyzetének közelében voltam; megismerkedésünk estéjén 1979. január 12-én *A csapodár madárka* bemutatóját követően fröccsök mellett panaszkolta a megalázó állapotokat; akkor magam se érzékeltem igazán, hogy micsoda sorsát pusztító tényeket sorol. Nem sokkal később kórházba kényszerült. Felcsukló sírással könnyeit láttam, mert szobámból telefonozott, amikor édesanyja haláláról értesült. És hányszor s ki tudja milyen sebesüléseiben csak legyintéssel jelezte, amikor a gyalázkodások kartácstüzét szenvedte. Távol éltem, amikor a legsúlyosabb gránát csapott életébe: Arany János-i keserves kacajjal tréfás és keserűen játékos sorait küldte, amikor megszűnt a Nemzeti Színház tagja lenni. El is távozott végzetes véglegességgel. Mint telik az idő, egyre inkább fájdalom szorítja a szívemet, hogy dült és nehéz napjaiban nem tudtam elég erős vigasszal szolgálni.

És még azt se mondtam neki soha, csak most, nagykésetten vallom be: mindig úgy öleltem át, ahogy más senkit. Mert öreg bátyámként szerettem...

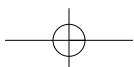

II.

AZ UTOLSÓ HÓNAPOK

Évtizeden át, ha dolgunk volt egymással, telefonon kerestem, bementem öltözőjébe, jött a szerkesztőségbe; beszéltük színházi dolgainkat s főként azon kívüli hogylétünket, határon túli honfitársaink sorsát, és mindannyiszor kedves barátjáról, Sütő Andrásról érdeklődött. Az *Advent* különösen összeemelegítette szívünket, de mint haladtunk a nyolcvanas években, különféle színházi, irodalmi, közügyi szervezkedésben egyre sűrűsödtek együttléteink. Levelezésre nem kényszerültünk, csak esztendőnként, a Várakozás fényében küldtük egymásnak jókívánságainkat; Imre szípkázó versikékkal, jelentésszerű bélyegzéssel is tudatta szeretetét és üzeneteit, de gyakorta húsvéti reménységgel is postázott lapot. Aztán nyolc közös év következett, majd ennek a történetét is el kell beszélni egyszer; annyi mindenre tanított, figyelmeztetett; nekem pedig olykori elgyöngüléseit kellett fegyelmeznem. Nem kivételezhettem, mert a társulat élete, a Nemzeti sorsa tisztázott értékrendet követelt. Levelek tanúsítják: olykor élesben vívtunk – éppen bajszlatás és megértés végett. De mindannyiszor a szeretet érzésében hadakoztunk. S hogy nem sebesítettem meg, jelezte: 1999 júniusában minden kiüntetés helyett is felemelőbb megbecsüléssel, emelkedetten, játékos szavakkal, bájjal a társulat nevében búcsúztatott. Már nyáron ugyan két fotókkal gazdagított híradással szolgált, majd szeptember 21-ei születésnapjára küldött lapomra másnap terjedelmes levélben válaszolt. Szomorús híradással is: Agárdy Gábor súlyos betegsége folytán a *Balkáni gerle* további előadásait felfüggesztik. Azt is elbeszélte, hogy Gabi bácsi a kockázatos műtétet az ő rábeszélésére vállalta. Hogy Párizsba kerültem, vélhette: tartósan elszakadunk egymástól, de párom, Magdó az új évadban azonmód munkára kapta, s magam is segítettem: életében másodjára a kultúra ünnepén önálló estet vállalt a párizsi Magyar Intézetben 2000 januárjában. Sikerét, népszerűségét ott is megélhette: a tiszteletére rendezett fogadáson kortyonyit ha ivott, s falatot sem evett, mert a követséget felújító szombathelyi munkások karéjba fogták, s elbeszélgette az időt, miközben az asztalon a finom falatokat a nagyérdemű már eltakarította. Ám a párizsi utat másért is megemlegette: hazafelé valami romlott étel megfeküdte a gyomrát, szinte a mérgezésig fokozva. Már jobbacskán érezte magát, midőn levélben és tréfásan tudatta az eseményt: reméli Kovács László is fogyasztott a MALÉV-finomságából, merthogy ő is azon a pesti gépen utazott... Akkor Párizsban, a Charles de Gaulle repülőtér indulási portálján öleltem át utoljára; s már a biztonsági kapun túl visszafordulva láttam végső, mosolyos intését. Otthonról küldte lapra vagy levélbe rótt beszámolóit; öröm hatotta át, különösen azért, hogy súlyos műtétéből Gábor komája meggyógyult, és újra játszhatták a *Balkáni gerlét*, de a hétköznapok keserves tényeit is naplózta; a Világszövetség lélekipusztulását s vele Patrubány Miklós korszakát „serblis” asszociációval tudatta.

Röpke hazalátogatásunk idején, 2000 augusztusában nem találkozhattunk, csak telefonon beszéltünk. Imre az orvosokat járta; elgyöngült egészségének okait ku-

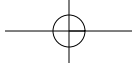

tatták, műszerezték, de tán a közösen óhajtott nagy beszélgetés pótlásaként ezen az utolsó őszön a levelezésünk megsűrűsödött. Okunk volt rá azért is, mert augusztus végén, egy történelmi méretekben szégyenteljes színjáték eredményeként Orbán Viktor kormánya Rockenbauer Zoltán miniszter felügyeletével Várhegyi Attila és Schwajda György lebonyolításában előbb megalakította a Nemzet Színésze címet, amelyben a Nemzeti Színház hat tagja is tekintélyes havi ellátmány érdemeseként másnap megszűnt a Nemzeti tagja lenni. Merthogy az évadnyitó társulati ülésen Várhegyi Attila bejelentette az együttes elvesztette intézményes rangját. A hír hallatván majdani sorsom anyagi következményeivel sem törődve hivatalos levélben tudattam Iglódi István igazgatóval: további fizetés nélküli poszton őrzött munkaviszonyomat tekintse semmisnek. Bessenyei Ferenc a sajtóban kommentálta a gyalázatot: a régi rendszer az épületet robbantotta fel, az új kormány a társulatot is. Imre összeomlottsága fizikai voltánál erősebben tetőzött a lelkiekben. A megaláztatás és a becsapottság érzése is áthatotta, hiszen alig esztendővel korábban (1999. 09. 22.) első, Párizsba írott levelében tudósított arról, miszerint: „Orbán Viktortól nagyon szép, okos nemzeti érzésről tanúskodó választ kaptam levelemre! Teljesen egyetértett abban, hogy a N. Sz. szelleme, tartalma a meghatározó! De – írja – kötelességünk az Épület felállítása is.” Hogy már akkor nyugtalankodott? A kettős játszma már 1998 őszén mutatta jeleit. Várhegyi Attila a Művész Kávéházban rendezett szakmai találkozásán már pengette a sunyi tervet, s majd október 6-án a *Balkáni gerle* bemutatója előtt két órával a minisztérium sajtótájékoztatót hirdetett a színházi tanács életre hívásáról. A jelzett napon kiderült: az érintett Hámori József miniszter úr nem is tudott róla, hivatala más helyre szólította, így Várhegyi Attila államtitkár és stábjá a kulisszák mögött dilettáns, ám jelzésértékű előjátékkal szolgált a Nemzeti Színház jövőjét illetően. Imrét tehát lappangó előérzete vezette arra, hogy levelet írjon Orbán Viktor miniszterelnöknek. Ismerve a hivatali ügymenetet, aligha kétséges, hogy a nyugtató, pontosabban etető tirádát nem a miniszterelnöki kancellária, hanem Várhegyi Attila társulata fogalmazta. Egy év alig telt el, a Ház ugyan nem állt, de Sinkovits Imre korábbi, sejtéses aggodalma kormányhatározat-formán gránátként csapódott a társulat életébe: megszűntek a Nemzeti Színház tagjai lenni.

Első lapját az új évadban születésnapját követően, 2000. szeptember 22-én írta, ebben jókívánságomat köszöni, Kovács Ági aranyának örvendett, s tudatta: „a cigarettáról (57 év után) lemondtam”. Betegségéről csak annyit említ, hogy „lábadozik”, de Katikáját ápolja, mert „agyértrombózist kapott”. Következőleg „hosszabb beszámoló levelet” még csak ígérte, alighanem azért, mert még nem érzett erőt ahhoz, hogy elbeszélje legsúlyosabb sebesülését: intézményének elveszejtését. Következő küldeménye, egy boríték, amelyben két híradással szolgált. Szent Istvánt ábrázoló képeslapján 2000. október 5-ei dátummal csak ennyi állt: „A Magyar Művészeti Akadémia tagjaként, hová Tolnay Klári halála után választottak be – egy Nemzet-féltő-küzdő est alkalmából gondolok Rátok.” Aztán egy levél, október 6-án címezve. Hogy az aradi gyásznapi, felkiáltójellel és hullámos

vonallal jelezte a dátumot, a régi, címeres papíron írta oldalas levelét. Fejlécét jegyzetelte is; a Nemzeti Színház „ami a helyén már nincs, leendő helyén még nincs!!!”. Megszólítás után kérte: „Becsüld meg a levélpapírt, mert már csak annyi van belőle szűk-hazánkban, amennyit én eloroztam!” Aztán tudatta: „Tegnap vette át ScWAJda elvtárstól a 12 »dühös ember«, tőle, ki annyi kenyéren volt már VAJ (visszautalás leveledre).” Hogy éltesse a szójátékot, nevében W-vel, alatta sima v-vel, de mindkétszer pirossal írta a névből emelt betűjátékot. S majd tudatta újabb keserűségét: „Karrierista lényét ½ óra múlva már tapasztaltam, bekukkantva a Színházba! MÁR »letartóztatta« a Nemzeti összes díszletét, kellékét, bútorát, jelmezét! A még futó darabokhoz már tőle kell bérelni.” Sietősen írta, pénteki, bevásárlási napon, amíg Marika a csarnokot járta, ő a Vámház téri posta előtt parkolt, „de gyorsan szerettem volna jelezni: hol-hogy állunk, mi vár ránk! Reményem, hitem nem veszett el, csupán most keserű vagyok.” Egy hét múlva, ismét vásárlás közben, lapon önmérsékletére és egészségére utaló jelzéssel is szolgált: „Szokás szerint itt ülök a csarnok előtt, alkohol- és nikotinmentesen, ám Rátok gondolva! Egyetlen vigaszom: a LAZAC s majd este: 2 dl vörösbor. Ha hozzájutok, hamarosan levelet írok, de elkezdődtek a reper-toárpróbák! Október közepén! Kombináljatok!!!” Különösebb szellemi feladványt nem jelentett felszólítása, hiszen máskor a felújítások előkészületei, az új darabok előkészületei már augusztus 20-a utáni napokban indulnak, színésznek tehát másfél hónapos semmittevést és várakozást jelentett. Két lapot is küldött Párizsba október 29-ei jelzettel; egyikben a sorvasztás újabb hadműveletéről tudósított ismét, mely szerint a Várszínházat is elveszik. A másikon már az eltelt hónapok keserves összegzése is olvasható: „Az én híveim kormányzása idején: még több pusztulás ér, mint korábban! Most kel ki a régi vetés! A GYOM! Egy fáradt gyomirtó!” Valamelyik októberi borítékból csúszott ki a *Paprikafűző asszonyok* című Török János parasztfestő képének reprodukciója, s hátoldalán egy röpke magyarázat: „Megjött az Ősz. Kupi Lajos, nyugdíjas díszítő munkás hozott – régi szokásként: Paprikát! Nem téglaporost!” Sütő András kézjegyét is itt látom, Imre jegyzete: „Ez meg itt egy féltve őrzött »alkotó« aláírás. Néktek adom!” Aztán utószóként egy feddés: „Én mindég felírom a feladó címét! Te is megtehetnéd, így nem kellenem keresnem (bár tudom!). Ölel S. Imre.”

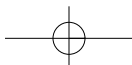
Október 28-án „krónikási kötelességét” folytatva levélben ismét beszámolt az újabb veszteségről: „Schwajda elvtárs... jóindulatából” színháza teljes bútor-, kellék- és ruhatárának kifosztásáról. Egy rádióriport ismertetését követően megjegyezte: „a Nemzet Színésze, Sch. által kitalált cím – már akkor orrontottam: valami büzlik Hunniában!... Ösztönösen megéreztem, hogy későbbi intézkedéseivel kapcsolatban így akarja befogni az Öregek száját!” Igen, egy ócska tündöklőjeromosi trükk, hogy pénzért a lelkek is megválthatók. Mintha színházban, tévében, rádióban, filmekért fél évszázadon át fizetett megalázó díjazásért nem járt volna kárpótlás! Nyugtattam is később: ez nem a némaság vására, vele és társaival szemben a hazának van súlyos tartozása. De a pillanat szívárványos vigasza is feltűnt levelében, mert tudatja: az évadnyitón október 3-án a *Nők iskolá-*

jának bemutatója előtt felolvassa Sütő András köszöntőjét, „Gyönyörű, írás, nyílt, félreérthetetlen vallomás.” Élete párjának, Gombos Katalinnak javuló egészsége mellett: „Magam megvolnék, nehezen tűröm a nikotinhíányt, de keményen fogom magam, mert a fulladás réme lebeg szemem előtt. Látod, most már nem kellene utánam kiszellőztetni az irodádat!” Csaknem valamennyi híradásában oly szívmengető jelzőkkel emlegette a közös éveinket, hogy méltatlannak érzem idézni őket. Végezetül házsongárdi írásomat, mint „emlékeztető sétát” is köszönve újólaj „Gyomirtó” és „Közszolgálatos teátrista”-ként búcsúzott. Már új, hosszúkás, Magyar Színház fejlécű, testes borítékban levele mellett Sütő András írását és az új évad novemberi műsorát is tartalmazta. Október 31-ei lapján köszönve levelemet, amely „megerősítette”, s említi, hogy a *Csongor...*-ban a Tudós szerepére készül, s az őt, fenékkal háttal álló, a Várra néző kisbaba képével újfent tudatta a veszteséget: „A Várszínház már csupasz-seggét mutatja felénk, jövőre megszűnünk!”

Az egyetlen öröms híradás, november 11-ei levele: felolvasta Sütő András köszöntőjét! Jóestet Nemzeti! – a számkivetésben sorsközösséget vállalva írta színészbarátainak: „Esztétikai divatszalonokban és közösségi, nemzeti elkötelezettséget firtató szellemi doppingvizsgáló körökben hányszor dekanonizálták a Nemzeti Színházat?... Szakadatlan kapcsolat a Nemzeti Színházzal nem épült vízre, nem volt szélkergetés. Negyedszázados együttműködés volt az, és marad a mai napig, többek közt annak cáfolataként is, hogy nemzeti gondban elpusztul a művészi gondolat...” Imre napokkal később is hevülő szívvel idézte a november 3-ai este prólogusát: „Hallanotok kellett volna! Már mint a reagálást!!! Meghajlás, taps-köszönés, hosszú kimenetel után, bal-portál, ügyelő mellett el, színpadon keresztül (sötétben), folyosón végig az öltözőig, s még ültömben is: zúgott a vastaps! – A közönség – e mostani is – Sütő mellett szavazott!!!! Ugyanez megisméltődött, másnap este a Várban! Hát így élünk – az, hogy a színészek között fénymásolatban terjed Sütő szövege: érthető, ám az, hogy a műszak is könyörög másolatért: kicsit meglep, bár! Az is érthető!! Nos: így élünk!! És jó így élni, együttérző-vérző közösségben!” Párizsi felvételeire is utaló fordulattal úgy búcsúzott, hogy „múltját rendező játékos”. S talán ebből a küldeményből csúszott ki egy „Pusztá”-lap, amelyen Sütő András kézjeggyével kísérve Imre ennyit írt: „Részben irigykedve, ám nem remény nélkül gondolunk Rátok.”

Több lapjával együtt levele nagy késéssel érkezett Párizsba, s azonmódi válaszomat tréfálkozással kezdtem: tán Bukarestben cenzúrázták küldeményét, utalva százvalahány lapjára, amelyeket számozva küldött Sütő Andrásnak a konduktori időkben. Ma is sajogva gondolok szigoromra: válaszomban, Bessenyei Ferencre hivatkozva, tiltakozó hangját hiányoltam. És amiről nem tudhatott, de én már Sütő Andrástól értesültem: Rockenbauer Zoltán minisztériumától odatelefonáltak Cselényi Lászlónak: hallgattassa el az apósát! Hasonló, családi kapcsolatokba is beavatkozó cenzori arcátlanságot már az Aczél György-i hivatalnokság sem mert művelni. Azóta megtudtam az illető személyét is, ideírom a minden-

kori magyar színház- és művelődéstörténet, de főképpen a demokrácia szégyeneként: Ferencz I. Szabolcs. Hamarost érkezett Imre válasza, az utolsó a levelek sorában.

2000. dec. 1. Csongor
bem.: 19²⁰

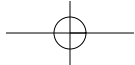
*Kedves Lacikám!
Drága Magdó!*

Ecce Homo! Igen ilyen az ember! Vagy mint Karinthynál: Barrabást hallani. Miközben egyenként mind azt kiáltja: Krisztust! – engedd el! nekünk gondolatokat, ébresztőkavarró levelednek igen megörültem! Ám van benne egy tétel, ami egy kicsit megzavart. Az, amiben Kiállásra késztesz, hivatkozásra Bessenyei Ferire. Kintről nézve igazad van! Pontosan értelek, úgyhogy ne tégy most sem szemrehányást magadnak!!! Csak! No hogy fogalmazzam – élő beszéd hiányában – taktikai elképzelésemet?! 1.) Ameddig lehetett, betegségemre hivatkozva húztam-halogattam e „CÍM” átvételét (itt megszakadt levelem, mert be kellett menjek a színpadra, Vörösmarty gyönyörű szavaival-gondolataival: „Erő az Isten, úgy kell lennie. Ész és Erő. stb. //TUDÓS//) – (folytatva) ezenközben a „bulvár sajtó”, v.mi ellenállást látva ebben, hogy szegény Lukács Margit s én még nem vettük át az adományozó levelet. Azt süvöltötték az olvasóknak: a Kormánnyal (Orbán–Mádl) szállok szembe! Ennek felismerése készítetett óvatosságra! Okos taktikára!, pedig akkor még nem olvastam az „OKmányt”, hogy az adományozó: Schwajda György! Ez áll a papíron! Ekkor vált számomra világossá korábbi gyanúm! Tartózkodtam a sajtó nyilvánosságától, mert még nem voltak okos érveim (indulat lett volna, mint B. Ferinek!) s úgy kezdtem itt-ott megszólalni (majd összekeresem, ami birtokomban van, s fénymásvoltatom!) olyan se hideg, se meleg módon. Mert nem akartam leégetni ezt a mégiscsak keresztény kurzust. Hidd el, nehéz körülményt, taktikai készséget igénylő vajúdás („két pogány közt”). (Katikám „STROKE” betegségét, fiam munkanélküliségét már csak zárójelben említem. Erőt-időt vett el.) Azóta volt még módom már megjelent s jelenésre váró interjúkban megszólalnom. (Összegyűjtöm, s küldöm.) De mindég arra kell ügyelnem, hogy szavam ne bumeráng legyen, hanem ott találjon célba, ahová küldöm!

Úgyhogy drága Lacikám, értelek én, egyet is értek veled, de nem szeretnék úgy járni, hogy „ide löjjetek!” Mert ők lőnek. Vissza! És az rendszerint talál.

Sütő András ideát van. Tegnap este kerestem fel Ágneskáéknál. Vagy 1/2-órát beszélgettünk. Tőle tudtam meg a Duna TV-pályázat háttérét s az Ő elballgattatását! (No látod! Az Ő szövegének-Szózatának szenvedélyes felolvasása részemről, már magában tiltakozás volt, ha tetszik, uszítás a Nemzeti-név elvétele ellen! A közönség értette is!!! Hosszú perceken át zúgott a taps! Erről nem számoltak be Neked?) S. Andrisban nagy szorongást észleltem, ennek a V. Tudornak esetleges hatalomra kerülése miatt. Ahogy Ő fogalmazott: „A pestis és a kolera közt kell választanunk!” (Iliescu).

Fajj Istenem! Még annyi mindenről akartalak tájékoztatni, de valahogy fogy az erőm – időm és mégiscsak premier van (olyan amilyen! Minket ne szégyellj! Az első nyílt színi tapsot a Te színész (én) aratta, abból a féltő-szerető-óvó igazgatói ténykedésedet megör-

zött biztonságérzetből fakadón, amit te //ilyenkor// öltözői beköszönésed adott nekiünk! Ilyenkor – máskor is nagyon-nagyon hiányzol!!! Hoppá, nemcsak nekiünk: a MŰSZAK-nak is!)

Most valóban elköszönök – Advent első vasárnapja előtt –, hogy utolsó szövegeimet még átnézzem.

„...Én nem kívántam, hogy legyek s vagyok!

Majd nem kívánnék halni s meghalok!

S akkor, ha láttam hitványságomat,

tán úgy kívánnám s meg nem halhatok!...”

Az Adventet nem ússzátok meg, a kiseded jövedele előtt még jelentkezem. Remélve, levelem nem Bukaresten át jut Hozzátok!

Forró-elszakíthatatlan barátsággal és tisztelettel (napidíj nélkül) ölel:

Sinkovits Imre

Imre állta ígéretét: általa 2000. december 9-én dátumozva, majd 11-én folytatva, december 19-én Budapesten pecsételt, hazai városokat egybefoglaló képeslapja már nem ért utol Párizsban: „Mikulás nekem semmit sem hozott: vitt! 6-án 13–13³⁰ között feltörték a Magyar Színház mellett álló kocsimat, és kilopták: Forg. eng., Jogosítvány, személyi ig., Notesz!! 30 év tört. neveivel stb.” Csak visszatarterve értesültem mikulásos kifosztottságáról, amelyben feltételezte: „Lehet, most kis időre szűkebb szavú lapok lesznek, mert be kell szereznem az OKMÁNYOKAT! (Sütő gyönyörű levele is eltűnt).” Imre végzetesen tartotta szavát: ez a lap maradt utolsó híradása. Jó két évtizedes barátságunk mindig megerősítő jeleként küldte kedves karácsonyi jókívánságait, most elmaradtak öröms-keves, játékos versei a betlehemi kisedről. Azt mondja Gombos Katalin: Imruska szinte dermedten, némán élte azokat a napokat s az ünnepeket is. Elfeketedett Sinkovits Imre utolsó, legszebbik estéje.

Azóta is nyugtalanít a kérdés: ha pénzt nem találtak, ugyan kinek s mi szüksége volt igazolványaira? Mert a kocsiját nem vitték el. Azóta csak erősödik bennem a bizonyosság: Sütő Andrásnak üzentek egyféleképp, és intézményének elveszejtését Sütő András levelével sok helyütt visszhangosító Sinkovits Imrét pedig célirányos tolvajlással elnémítólág figyelmeztették. Sikeres bestialitással.

S aztán már csak a gyász hír kötött bennünket össze: 2001. január 18-án kora délután édesanyám telefonált otthonról: szakadozott hangja...; most mondta be a rádió...! Előző nap még nagy fulladások és erőtlenség közepette a Tudós szerepét eljátszotta a *Csongorban*. Másnapra virradóan mélyen és sokáig aludt, délben az orvoshoz készülődött, amikor rosszul lett, majd utolsó szavával aggódó társát, Katikát nyugtatta: „Már jobban vagyok”!

Az Arany János-i végső és független nyugalomba menekülve: Urához érkezett. Négy és fél hónapig volt a „Nemzet Színésze”.

Csontropogató hidegben és hóhullásban temették Óbudán.

Torkára fagyott jajkiáltással távozott.

